

F12/2006 - Příspěvek do diskuze o čs. předběžných známkách

Příspěvek do diskuze o čs. předběžných známkách

V závěru článku „Poštovníctví na území provincie Deutschböhmen“, otištěného ve Filatelii č. 9/2006, vybízí jeho autor Lubor Kunc k diskuzi o některých tématech týkajících se čs. předběžných známek. Rád se chápu pera, neboť se o problematiku předběžných známek, popřevratových razítek a okolností vzniku ČSR a jejích hranic zajímám již dlouhá léta a dobře pamatuji počátky diskuze o čs. předběžných známkách na stránkách tohoto časopisu počátkem 70. let. Celý problém je zřejmě velmi zapeklitý, když dodnes, ještě po tolika letech, zde není jednotný názor, na němž by se shodli všichni sběratelé. I přes značný pokrok v bádání o tomto sběratelském oboru jsou stále na stole některé nedořešené problémy.

Nejprve bych rád upozornil na to, že nastolené otázky nelze řešit odděleně od území Slovenska, kde byla po 28. 10. 1918 velmi podobná situace jako na území odbojných německých provincií. Jak vláda Maďarského království, tak i vláda Maďarské republiky, vyhlášené 16. 11. 1918, neuznávala svrchovanost Československa nad slovenským územím a považovala je nadále za součást Maďarska jako tzv. Horní Uhry. Již 11. listopadu 1918 prohlásil nový ministerský předseda hrabě Károlyi, že Maďarsko bude bránit své hranice ozbrojenou mocí, a maďarská vojska při obsazování Slovenska čs. armádou na podzim 1918 také skutečně kladla (narozdíl od německých provincií) tuhý odpor. Také maďarská vláda vydávala zákony, které nadále počítaly se Slovenskem jako se součástí Maďarské republiky. Tyto zákony ovšem nebyly pro čs. vládu nijak závazné, neboť vítězné velmoci nikdy nezpochybnilly úplnou suverenitu Československa jak na historických územích Čech, Moravy a Slezska, tak i na území Slovenska, určeném prozatímní hranicí stanovenou Dohodou.¹⁾ Spor nastal pouze o území Těšínska, ale i zde nakonec rozhodly o územním uspořádání v roce 1920 vítězné mocnosti a nikoliv přání čs. nebo polské vlády.

Z filatelistického hlediska byla na Slovensku také obdobná situace jako na území separatistických provincií. I po 28. říjnu 1918 byla pošta řízena z Budapešti prostřednictvím poštovních ředitelství v Bratislavě a v Košicích a používány byly poštovní ceniny bývalé uherské poštovní správy bez jakýchkoliv úprav; od 23. 11. 1918 také nové republikánské známky s přetiskem „KÖZTÁRSASÁG“.²⁾ Navíc u slovenského území přibývá problém s téměř tři měsíce neexistující jižní a východní hranicí, protože první prozatímní hranice (Pichonova linie) byla stanovena dohodovými mocnostmi až 21. 12. 1918 a maďarské vládě oznámena teprve 24. 12. téhož roku. Slovensko bylo čs. vojsky obsazováno postupně od počátku listopadu 1918 až do poloviny ledna 1919 a také poštovní úřady byly přejímány do čs. správy postupně a pomalu – na rozdíl od separatistických německých provincií, kde poštovní úřady pracovaly bez přerušení od rakouské přes německo–rakouskou správu až po převzetí čs. úřady.

Článek Lubora Kunce nastoluje dvě zásadní otázky:

- 1) Patřilo území separatistických provincií (a já dodávám také území Slovenska) k československému státu již od 28. 10. 1918, nebo až od okamžiku obsazení čs. vojsky?
- 2) Jsou rakouské (uherské) poštovní ceniny použité na těchto územích před jejich obsazením čs. vojsky ceninami československými, nebo rakouskými (příp. maďarskými), či tvoří zvláštní kategorii?

K otázce č. 1): Do 24. října 1918 uznaly oficiálně hlavní vítězné mocnosti (v pořadí Francie,

USA, Itálie, Velká Británie a Srbsko) nárok Čechů a Slováků na vytvoření samostatného státu a Československou národní radu za jeho prozatímní vládu. Tím byl potvrzen vznik Československa 28. 10. 1918 jako nezpochybnitelný mezinárodně právní akt, zaštitěný vítěznými velmocemi. Odlišné názory vlád poražených států Rakouska a Maďarska, které tento fakt odmítaly uznat, neměly a ani nemohly mít žádnou mezinárodně právní platnost. Vítězné mocnosti také svými rozhodnutími zaručovaly Československu suverenitu jak v jeho historických hranicích, tak na Slovensku na území vymezeném nově stanovenou prozatímní hranicí. Například 19. prosince 1918 prohlašuje francouzský ministr zahraničí Pichon, že „ČSR má jako spojenecký stát právo až do konečného rozhodnutí mírové konference podržet území v historických hranicích Českých zemí“. Nóta vojenské dohodové mise Maďarsku z 12. ledna 1919 obsahuje také formulaci, že „čs. stát, uznaný spojenci, má právo absolutní suverenity na teritoriích, které okupoval, v rozměrech prozatímních hranic, jež mu byly určeny“.

Z uvedeného vyplývá, že česko-slovenský stát vznikl 28. 10. 1918 jako suverénní stát Českých zemí v jejich historických hranicích (s výjimkou sporného Těšínska) a Slovenska.³⁾ Od vzniku nového státu platily na celém jeho území československé zákony a celé jeho území podléhalo čs. vládě. Na tom nic nemění ani fakt, že na některých částech svého území si musela nová republika suverenitu vydobýt ozbrojenou mocí a za pomoci diplomatických zásahů dohodových mocností.

K otázce č. 2): V tomto bodě nesouhlasím s názorem L. Kunce a myslím si, že není potřeba zavádět zvláštní kategorii pro rakouské a uherské známky a ostatní poštovní ceniny použité na územích čs. republiky dočasně obsazených armádami cizích států. Tyto ceniny totiž zcela splňují kritéria pro předběžné (souběžné) čs. poštovní ceniny, tj. byly platné na území čs. státu na základě prvního zákona Národního výboru ze dne 28. 10. 1918 a byly použity na území suverénního čs. státu.

Další důvod, který mě vede k tomuto názoru, je sice právně irelevantní, ale čistě praktický. Datum převzetí toho kterého poštovního úřadu do čs. správy dnes již nelze u většiny těchto úřadů přesně zjistit. Byly přejímány postupně a datum obsazení určitého místa čs. vojsky se často nekryje s převzetím úřadu do čs. správy. V oblasti separatistických německých provincií probíhalo patrně toto přejímání kontinuálně a v rozmezí dnů. Na Slovensku však mnohé poštovní úřady (pokud nepřerušily činnost v důsledku odchodu maďarských úředníků) pokračovaly dále ve své činnosti jako úřady maďarské i po obsazení místa či oblasti čs. vojskem. Například v oblasti Užhorodu, která byla obsazena čs. legiemi z Itálie v první polovině ledna 1919, působily maďarské poštovní úřady až do března téhož roku. Teprve pak přerušily činnost a do čs. správy byly přejaty až v květnu 1919 (p. ú. Užhorod 1 již v březnu). Svědčí o tom zachované celistvosti.⁴⁾ Myslím si, že není v možnostech žádného sběratele čs. předběžných a souběžných známek a poštovních cenin vypátrat, zda byla ta která cenina použita na úřadě již převzatém čs. poštovní správou, nebo na úřadě řízeném dosud z Rakouska nebo Maďarska. To by se musely dodnes zachovat v archivech předávací protokoly a sliby věrnosti poštmistřů všech dotyčných poštovních úřadů, o čemž silně pochybuji.

Pokud uvedené skutečnosti shrnu, pokládám za čs. předběžné a souběžné známky a ostatní poštovní ceniny všechny ty, které byly platné k 28. 10. 1918 (u cenin neupotřebených). U cenin upotřebených pak ty, které byly použity od 28. 10. 1918 na území Československa v rozsahu hranic platných k 28. 2. 1919. U těch částí čs. území, kde se hranice později měnila, je to u Hlučínska, Valticka a Vitorazska v té době platná historická hranice⁵⁾, u Těšínska, Oravy a

Spiše a jižního a východního Slovenska⁶⁾ jsou to v té době platné demarkační čáry. Jiný názor mám na maďarské republikánské známky s přetiskem „KÖZTÁRSASÁG“. Na rozdíl od již zmíněného pojednání Jozefa Tekepa v Merkur revui nepovažuji tyto známky použité na území Slovenska po 28. 10. 1918 za čs. známky předběžné a souběžné, a to i když byly použity již na čs. poštou převzatých úřadech. Pro mne jsou to známky vydané a na území Slovenska distribuované cizím státem a důvod, který J. Tekep uvedl pro jejich zařazení mezi čs. předběžné (kontinuita uherského právního řádu) mi připadá značně vykonstruovaný. Tyto známky ovšem plně splňují kritéria k tomu, aby byly v katalozích uváděny jako zvláštní kategorie, a to ve skupině známek a cenin cizích států použitých na území Československa.

Přestože nepokládám rakouské známky a ceniny použité v separatistických německých provinciích za zvláštní kategorii a řadím je mezi čs. předběžné, nic to nemění na tom, že zcela jistě celistvosti z tohoto období tvoří specifickou a velmi zajímavou kategorii sběratelského zájmu a na toto téma by se dal zpracovat velmi zajímavý exponát. Myslím totiž, že to je ta pravá poštovní historie, podepřená znalostí dobových historických, společenských či vojenských událostí a studující jejich odraz na dobových poštovních dokumentech. Díky Luboru Kuncovi, že se ve svém článku snaží umístit další kamínky do mozaiky našich znalostí poštovní historie Československa.

KAREL MEZERA

1) Jistou kuriozitou je, že někteří maďarští sběratelé dodnes považují celistvosti ze Slovenska z období do stanovení definitivní čs.–maďarské hranice dne 4. 6. 1920 za celistvosti maďarské. Svědčí o tom např. katalog 41. aukce firmy Profila, který tyto položky uvádí ve zvláštním oddílu nazvaném „Československá okupace severního Maďarska“.

2) Také diskuze o tom, zda tyto republikánské známky použité po 28. 10. 1918 na území Slovenska patří mezi čs. známky předběžné, není dosud zcela uzavřena. Podrobně o tomto tématu viz např. článek dnes již zesnulého slovenského sběratele Jozefa Tekepa v časopise Merkur revue č.1/2004.

3) Nesouhlasím s názorem některých slovenských sběratelů, kteří považují za rozhodující pro zařazení uherských cenin mezi čs. předběžné datum 30. 10. 1918, tj. datum vyhlášení Martinské deklarace. Společný stát Čechů a Slováků byl prohlášen již 28. října 1918 za souhlasu vítězných mocností, Martinská deklarace byla tedy pouze vyjádřením vůle Slováků být součástí tohoto státu a přihlášením se k již existujícímu statu quo.

4) Oblast Užhorodu s devíti poštovními úřady byla v té době na základě Pichonovy linie administrativně připojena ke Slovensku.

5) V oblasti Valticka byla 30. 11. 1918 sjednána místními představiteli prozatímní demarkační čára, na jejímž základě čs. strana převzala a provozovala poštovní úřad Poštorná.

6) Pokud při vzniku ČSR dosud neexistovala oficiální hranice, je podle mého názoru za první platnou hranici Slovenska s Maďarskem, a tudíž hranici území, na němž platily čs. předběžné a souběžné ceniny, nutno považovat Pichonovu linii, a to zpětně k 28. 10. 1918.